

dı. Bu tür takdimeler cenazenin defni esnasında ve sonrasında icra edilen törenlerin bir parçasıydı. Ruh çağırma Homeros döneminde Yunanlılar tarafından uygulanıyor, onların klasik literatüründe bu konuya sık sık değiniliyordu. Odysseus'un, talihsizliğinin sebebini öğrenmek için Tiresias'a danışmak üzere Hades'i ziyaret etmesi (*Odysseia*, s. 197), Gilgamiş'in ölümler âlemiyle ilgili bilgi almak amacıyla ölen Enkidu'ya başvurması da (Gilgamiş Destanı, tablet XII) birer ruh çağırma örneği olarak kabul edilmiştir. İskandinavlılar ve Almanlar arasındaki ruh çağırma uygulamasına dair bilgilerin pek çoğunun efsanelere dayandığı bilinmektedir. Ruh çağırmanın Etrüskler arasında ve Roma tarihinin ilk dönemlerinde bilinmediği veya en azından kayda geçirilmediği görülmektedir. Peru'nun fethinden kısa bir süre sonra yazılan İspanyol tarihlerinde İnkalar'ın ölümlerle irtibat kuran iki özel kâhin sınıfına sahip oldukları kaydedilir. Bunlardan bir grup ölen kimselerin mumyaları ile meşgul olma, diğerleri ise çeşitli ruhi varlıklara ve İspanyollar'ın put diye nitelendirdikleri tasvirlerle başvurma konusunda uzmanlaşmıştı.

Ruh çağırma mitolojik anlatılar, efsaneler ve edebî metinlere konu olmuştur. Bu tür metinlerde ölen kimselerle haberleşme tasvir edilir veya onların mesajları anlatılır; bunun yanında ruh çağırma ile ilgili çeşitli teknikler hakkında bilgi verilir. Ruh çağırma seansları esnasında ölünün bir parçasının, çoğunlukla da kafatasının veya isminin kullanılması dikkat çekicidir. Cevap, trans halinde karnından konuşma sanatı yoluyla gâibden haber veren kimse tarafından uydurulan bir söyleşi şeklinde olabileceği gibi bir işaretle de açığa vurulabilir. Bu da bir falı yorumlamayı veya bir kuradan sonuç çıkarmayı gerektirebilir. Yine ruh çağırma tekniğiyle ilgili olarak Yeni Gine'nin Huon Gulf bölgesinde XIX. yüzyıl boyunca ve misyonerlerin bölgeye gelişinden önce bütün ölümler büyüye atfedilirdi. Ölüme sebep olan büyücünün kimliği, ölen kimsenin ruhunu büyü yoluyla çağıran falcı tarafından herhangi bir objeye yazılırdı. Daha sonra ruh sorguya çekilir ve falcının elinde bulunan objenin hareketinden "evet" veya "hayır" cevabı alınırdı. Kullanılan en yaygın obje sersemleştirilmiş bir yılın balığı olup onun kıvrınması "evet" cevabı olarak yorumlanırdı. Diğer objeler ters çevrilmiş bir kabuk veya elde tutulan bir bambu parçası olabilir. Bu objelerin hareketleri bazı hi-lelere mâruz bırakılır ve cevaplar çoğun-

lukla halk arasında yaygın olan şüpheleri doğrulayacak şekilde kullanılırdı. Haiti'de hem koloni dönemindeki Avrupa etkisinden hem de Batı Afrika geleneklerinden gelen bir uygulama mevcuttu. Ruh çağırma merasimleri ruhların mahiyetleri ve yerleri hakkındaki yaygın inanca göre farklılık arzederdi.

Kitâb-ı Mukaddes'te çok sayıda gâibden haber verme tekniğinden bahsedilmiştir. Ruh çağırma ya da ölüye danışma gâibden haber vermeye ilişkilendirilmiş (Tesniye, 18/11; I. Samuel, 28/8; II. Krallar, 21/6) ve yasaklanmıştır (Levililer, 19/31, 20/6; İşaya, 8/19, 20; I. Târihler, 10/13). Bununla beraber Saul'un bir büyücü kadın vasıtasıyla Samuel'in ruhunu çağırıp ne yapması gerektiğini sorması (I. Samuel, 28/3-25) bir ruh çağırma örneği olarak kaydedilmiştir. Ruh çağırma Talmud'da da diğer gâibden haber verme teknikleri arasında zikredilmiş ve sert biçimde eleştirilmesine rağmen birçok ruh çağırma örneğinden bahsedilmiştir. Ruh çağırma yahudiler arasında nâdiren uygulanmakla birlikte yine de Rabbânî kaynaklarda ve Ortaçağ yahudi geleneğinde iz bırakmıştır. Hristiyanlık'ta ruh çağırma ilk asırlardan itibaren kötü bir tatbikat olarak kabul edilmiştir. Pek çoğu Hristiyanlık öncesine dayanan büyü ile ilgili inançlar Ortaçağ boyunca devam etmiştir. Ancak Ortaçağ sonları ile Rönesans başlarında büyücülere ağır işkenceler uygulanmıştır. Büyücülere yönelik suçlamalar arasında büyü yaparken şeytanî güçlerin yardımına başvurma ve büyü yoluyla ölen kimselerin ruhlarını çağırma da yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Homeros, *Odysseia* (trc. Azra Erhat – A. Kadir), İstanbul 1970, s. 197; *Gilgameş Destanı* (trc. Muzafer Ramazanoğlu), Ankara 2001, s. 97; İbn Kayyim el-Cevziye, *Kitâbü'r-Rûh* (nşr. M. Şerif Sütker), Beyrut 1412/1991, s. 21-42; I. King, "Necromancy", *A Dictionary of Religion and Ethics* (ed. S. Mathews – G. B. Smith), London 1921, s. 305; E. R. Pike, *Encyclopaedia of Religion and Religions*, London 1951, s. 127, 360; *The New Bible Dictionary* (ed. J. D. Douglas), London 1962, s. 320-321; *DB²*, s. 607-611; *DCR*, s. 243, 467, 589-590; Süleyman Ateş, *İnsan ve İnsanüstü*, İstanbul 1979, s. 53-69; *The Perennial Dictionary of World Religions* (ed. K. Crim), San Francisco 1989, s. 535; R. Guenon, *Ruhçu Yanılığ* (trc. Lütüfi Fevzi Topaçoğlu), İstanbul 1996, s. 159-170; E. Bourguignon, "Necromancy", *ER*, X, 345-347.

AHMET GÜÇ

İslâm'da. Arapça'da "ruh çağırma" karışılığında **ilmü istinzâlî'l-ervâh**, **ilmü istih-zârî'l-ervâh** ve **ilmü'l-azâim** tabirleri kul-

lanılır. "İlmü'da'veti'l-kevâkib, şa'beze, ilmü'l-hiyeli's-Sâsâniyye, ilmü'l-istiâne bi-havâssî'l-edviye ve'l-müfredât" ise ruh çağırma ile ilgili bulunan ve bir ölçüde onun evveliyatını oluşturan uygulamalara ait bilginin adıdır. Ruh çağırma için Osmanlı literatüründe yaygın biçimde kullanılan terim ise **huddâmçılıktır**. Bu tabirler birbirine yakın mânalar ifade etse de ayrıntıda farklı içerik taşır. Meselâ belli bir amaçla cin veya melek gibi gayri maddî varlıklarla temasa geçmeye "ilmü'l-azâim" (bk. **AZÂİM**), bunların bedenlenmiş şekilleriyle temasa geçmeye ise "ilmü'l-istih-zâr" denilir (Taşköprizâde, I, 366-367; *Keşfü'z-zunûn*, I, 80).

Câhiliye Arapları medyum tabiatlı insanları takip eden "reiy" veya "tâbi" adında cinlerin varlığına, kâhinlerin bunlardan aldıkları haberlere dayanarak kehanette bulunduklarına inanırlardı. Kur'ân-ı Kerîm'de cin ve şeytanların gökten haber çalmalarına engel olmak için üzerlerine ateş şuleleri gönderildiği bildirilmekte (el-Hicr 15/18; es-Sâffât 37/10; el-Cin 72/8-9), şeytanların kışkırtma ve temaslarından Allah'a sığınılması tavsiye edilmektedir (el-Mü'minûn 23/97-98). Resûl-i Ekrem de bu konuda şöyle buyurmuştur: "Allah bir işe hükmettiği zaman önce arşı taşıyan melekler, arkasından gök ehli O'nu tesbih eder. Sonra altıncı göğün ehli yedinci göğün ehline, 'Rabbimiz ne buyurdun?' diye sorar. Nihayet haber dünya göğünün halkına ulaşır. Şeytanlar kulaktan bir şeyler kapmak isterler, bu duruma engel olmak için üzerlerine gök taşları salınır. Duydukları haberleri aynen getirirlerse haktır, fakat tahrif edip ilâveler de yaparlar" (Buhârî, "Tefsîr", 31; Müslim, "Selâm", 124). Hz. Âişe'den gelen bir rivayette Resûlullah meleklere bulutlar içinde indiklerini ve göklerde olup bitenleri aralarında konuştuklarını, bu esnada şeytanların kulak hırsızlığı yaparak duydukları haberleri kâhinlere ilettiklerini, kendilerinden de yüzlerce yalan kattıklarını bildirmektedir (Buhârî, "Bed'ü'l-halk", 11, "Tib", 45; Müslim, "Selâm", 122, 123). Buhârî'de geçen diğer bir rivayette ("Kitâbü's-Salât", 75) Hz. Peygamber'in, namazını bozdurmak için onu rahatsız eden cin taifesinden bir ifriti yakalayıp mescidin direklerinden birine bağlamak istediği, ancak Hz. Süleyman'ın kendisinden sonra kimseye verilmeyecek bir gücü bağışlamasını Allah'tan istediğini hatırlatarak bundan vazgeçtiği belirtilmektedir. Âyet ve hadislerden cinlerle insanlar arasında irtibat kurulabileceği, insanların cinleri emir altına alarak kullanma-

ların mümkün olduğu, Hz. Süleyman'ın mucizevî biçimde onlara hükmettiği ve Resûl-i Ekrem'in onların sûretini müşahade ettiği anlaşılmaktadır.

Bu âyet ve hadislerde yer alan, insanlarla cinler arasındaki ilişkinin imkânına dair işaretlerden hareketle bazı âlimler, ruh çağırma seanslarında gerçekten gelen biri varsa bunun söz konusu işlemi yaptığını söyleyen medyumu irtibata geçen cin olabileceğini söylemektedir. Böyle bir işlemin söz konusu olmadığını kabul eden bir kısım âlimler ise cinlerle insanlar arasındaki ilişkinin Hz. Muhammed'in peygamber olarak gönderilmesiyle sona erdiğini, dolayısıyla günümüzde böyle bir iletişimin olamayacağını belirtmektedir (bk. İSTİRÂK-ı SEM').

İslâm inancına göre yaratılış esnasında insan bedenine üflenene ve ölüm anında ondan ayrılan bir öz olan ruh insanın ölümüyle yok olmayıp bir başka âleme yükseltilir. Kur'an-ı Kerim'de, "Allah nefisleri -ruhları- öldükleri sırada, ölmeyenleri ise uykularında alır. Ölümüne hükmettiğini tutar, diğerlerini belirlemiş bir süreye kadar salıverir" buyrulmaktadır (ez-Zümer 39/42). Hadislerde de ölen kişilerin ruhlarının semaya yükseltildiği haber verilmektedir (*Müşned*, VI, 140; Müslim, "Tevbe", 46; İbn Mâce, "Züh'd", 30-31). Kur'an-ı Kerim ve hadislerden peygamberlerin meleklerle, bazı kâhinlerin de cinlerle irtibatının bulunduğu anlaşılmakla beraber insanların ölen kişilerin ruhları ile temas kurduğuna ilişkin herhangi bir bilgi yoktur. Dolayısıyla ruh çağırma seanslarında ölen kişilerin ruhları ile irtibata geçildiğine dair iddiaların dinî bakımdan mesnedi bulunmamaktadır. Bu hususta farklı iki görüş ileri sürülmektedir. Birinci görüş ruh çağırma esnasında gelen varlığın cin olduğu şeklindedir. İkinci görüşe göre ise bu sırada dışarıdan herhangi bir varlık gelmemekte, buna karşılık ruh çağırma seansını yöneten medyum tabiatlı kişi senaryoyu kendi hayal dünyasında yaşamaktadır.

Bazı İslâm filozofları ve düşünürleri, insanlarda görülen olağan üstü halleri cinlerle temas yerine nefislerin beşeriyetten kurtularak ruhaniyet veya hayal âlemine yönelmesi şeklinde açıklamaktadır. İbn Sî-nâ'nın "ittisal" olarak isimlendirdiği bu teoriye İbn Haldûn "insilâh" adını vermektedir. Ona göre beşerî nefisler üçe ayrılır. Birinci sınıfta tabiatı gereği ruhanî idrake ulaşmaktan âciz olan nefisler, ikinci sınıfta evliyada olduğu gibi riyâzet ve gayret

sayesinde ruhanî akıl ve bedendeki organlara ihtiyaç duymadan idrak eden nefisler, üçüncü sınıfta beşeriyete mahsus bedenden çıkarak en yüksek makamlardaki meleklerle katılma istidadında olan nebîlerin nefisleri yer almaktadır. Bunlar, bir an için bile olsa insanî nefisten ayrılıp ruhaniyet âlemine yükselme yeteneğine sahiptir. Nebîlerden ve velîlerden daha aşağı düzeyde fıtrî yeteneğe sahip olan kâhinler ise şeffaf cisimlere, hayvanların kemiklerine vb. şeylere başvurarak yarım insilâhî gerçekleştirebilir, hissî veya hayalî idrak hallerine ulaşır (*Mukaddime*, I, 368-379). İbn Haldûn, tılsımcıların tılsımlarını cismanî olan süflî tabiatlarının ruhanî olan ulvî tabiatlarla irtibatını kurma suretiyle gerçekleştirdiklerini ileri sürdüklerini kaydetmekte, bunun için nefsi kuvvetlendiren riyâzete ihtiyaç duyduklarını söylemektedir.

Modern dünyada ruh çağırma uygulamaları ilk defa Amerika, İngiltere, Fransa ve Kanada gibi ülkelerde görülmüştür (M. Ferîd Vecdî, VIII [1937], s. 105-114). Ünlü ruh hekimi Mazhar Osman Uzman'ın "alafranga cincilik" dediği bu tür olaylar günümüzde parapsikoloji ve metapsişik adı altında araştırılmaktadır. Evrende varlıkları materyalistler gibi sadece üç boyutlu madde âleminde görülenlerden ibaret saymayan bu çevreler bilinen tabiat kanunlarıyla açıklanamayan hayalet görme, tıbbî yollar dışında şifa verme, telepati, telekinezi, ektoplazm, materyalizasyon ve radyestezi gibi normal ötesi parafizik, parapsişik veya psikofizyolojik olayları araştırma konusu edinmiştir. Bu çalışmalara katılanlar arasında, ruh çağırma kapsamına giren olayların gözlemlenerek metapsişik adı altında bilime dahil edilmesini savunan Fransız fizyologu Charles Richet, telepati ve kristestezi (gizli duyu) olaylarını açıklayabilecek bir duyu ötesi algı yeteneğinin varlığını kanıtlamaya çalışan Joseph B. Rhine, İngiliz bilim adamlarından Krookes ve Sir Oliver Lodge sayılabilir. Bu tür faaliyetlerin Türkiye'deki öncüsü ise Bedri Ruhselman'dır. Ona göre evrende ruhsal idare mekanizması adı verilen bir merkez bulunmakta olup ruhlarla temas bu mekanizma vasıtasıyla sağlanmaktadır. Dünya daima yüksek ruh âlemlerinden gelen yardım ve irşadlarla aydınlanmaktadır. Yüksek varlıklar, zemine ve zamana göre dünyadaki insanların alıcılık kabiliyetleri nisbetinde onları aydınlatır. Her devirde o devrin anlama yeteneğine göre çeşitli alıcı-verici vasıtalarla dayanarak yüksek ruh

âlemlerinden tebliğler gönderilmektedir. Spiritizma seanslarında değişik yöntemler uygulanmakta olup bunlarda operatör, medyum ve rehber olmak üzere üç odak bulunmaktadır. Operatör, hipnotizma veya manyetizma uygulayıp medyumu uyutan ve birtakım telkinlerle ruhunu vücudundan dışarıya çıkararak başka boyutlara gönderen kişidir. Rehber ise bu tecrübede medyuma tebliğde bulunan ve yardım eden ruhtur. Bazı ruh çağırıcıları bu işlemi medyumun ruhunu başka boyutlara yükselterek yaptıklarını, bazıları ise çağırıcıları yabancı bir ruhun medyumun vücuduna girip operatörün sorduğu sorulara medyumun organlarını kullanarak cevap vermesi şeklinde icra ettiklerini ileri sürmektedir.

Geçmişte pozitivizmin etkisiyle parapsikolojik olayları tecrübe etmeyi patolojik bir durum olarak değerlendiren bilim günümüzde bu anlayıştan büyük ölçüde sıyrılmış ve normal ötesi olayları bir vâkıa olarak kabul etmeye ve açıklanamadıkları için reddedilmemeleri gerektiğini savunmaya yönelmiştir. İlgili literatürde bu tür olayların çoğunlukla gözbağcılarının, sahte medyumların ve hokkabazların mahareti şeklinde gösterildiği kabul edilmekle beraber Fox kardeşler, Daniel Douglas, E. Garret, W. Rudi Schneider, Rosemary, Brown gibi medyum ve metapsişikçilerin yaşadıkları normal ötesi olayların üzerindeki esrar perdesinin hâlâ kalkmadığı bilinmektedir.

Paranormal olayları bir vâkıa olarak kabul etmede birleşen din âlimleri ve bilim adamları onları izahta birbirinden ayrılmaktadır. Bir kısım bilim adamı paranormal olaylar karşısında agnostik bir yol izleyerek herhangi bir görüş beyan etmezken parapsikologlar ve metapsişikçiler bu tür olayları cüzi ruhla evrensel ruh arasındaki ilişkiyle açıklamaya çalışmaktadır. Medyumun bedeninden ayrılan ruhun çağırılan kişinin sûretinde görüldüğünü iddia edenler de vardır. Allah'ın yarattığı varlıkların içinde melek ve cinlerin de bulunduğunu dikkate alan din âlimleri ise insanlarla ruhanî varlıklar arasında ilişki kurulabileceğini, ruh çağırma olaylarının da bu yolla gerçekleşmesinin mümkün olduğunu söylemektedir. Ancak bu konuda yaygın kanaat insanlarla ölümlerin ruhları arasında herhangi bir iletişimin bulunmadığı şeklindedir.

Sonuç olarak ruh çağırma inanç açısından şirke düşmeye, amel yönünden ise kâhinlik, sihir vb. büyük günahları işleme-

ye zemin hazırlama yanında çıkar elde etme ve istismar aracı olarak kullanılmaya elverişli bir yöntemdir. Dolayısıyla bunu câiz görmek mümkün değildir. Aksine sihîr, kehanet ve fal gibi günah sayılan bir davranış yahut aslı esası olmayan bir hurafe, bâtil inanış veya hipnoz olarak değerlendirmek gerekir.

BİBLİYOGRAFYA :

Müşned, VI, 140; İbn Haldûn, *Mukaddime* (trc. Süleyman Uludağ), İstanbul 1982-83, I, 368-379; II, 1197-1199; Kâfiyeci, *Menâzilü'l-ervâh* (nşr. Mecdî Fethî es-Seyyid), Kahire 1991, s. 31-34; *Tecrid Tercemesi*, II, 402-406; Taşköprizâde, *Miftâhu's-sa'ade*, I, 366-370; *Keşfü'z-zunûn*, I, 80, 159; T. Fahd, *La divination arabe*, Strasbourg 1966, s. 40, 49; a.mlf., "İstinzâl", *El²* (İng.), IV, 264-265; Seyyid el-Cümevî, *es-Sihr ve tahzîrû'l-ervâh*, Kahire 1993, s. 37-50, 113-115, 134-144, 209-214; M. Abdülhâdî Haydar, *'Âlemü'l-ervâh*, Beyrut 1999, s. 29-82; M. Ferîd Vecdî, "İstihzârü'l-ervâh fî Ürûbbâ", *ME*, VIII (1937), s. 105-114; Mustafa et-Tayr, "er-Rûh ve istihzârü'l-ervâh, 2", a.e., XLI/6 (1969), s. 426-431; a.mlf., "er-Rûh ve istihzârü'l-ervâh, 3", a.e., XLI/7 (1969), s. 497-501; İbrahim Kemal Edhem, "Cinler ve Ruh Çağırma" (trc. Mustafa Tuncer), *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, sy. 9, Samsun 1997, s. 301-314; İlyas Çelebi, "Ruh Çağırma", *İslâm'da İnanç, İbadet ve Günlük Yaşamış Ansiklopedisi*, İstanbul 1997, IV, 16-19; Ali Köse, "Hârikülâde", *DİA*, XVI, 185-188.

İLYAS ÇELEBİ

RUHÂ

(bk. ŞANLIURFA).

RUHÂVÎ

(الرواهي)

Ebû Muhammed Abdülkâdir b. Abdillâh er-Ruhâvî el-Hanbelî (ö. 612/1215)

Hadis âlimi.

Cemâziyelâhîr 536'da (Ocak 1142) Ruhâ'da (Urfa) doğdu. Hayatının büyük bir kısmı Harran civarında geçtiğinden Harrânî, orada yaşayan Ebû'l-Fehm oğullarının âzatlısı olduğu için Fehmî nisbeleriyle de anılmış olup Avrupa menşeli bir aileye mensuptur. V. (XI.) yüzyılın sonlarında İslâm dünyasına gelen Haçlılar'ın Harran bölgesinde kurdukları Urfa Haçlı Kontluğu döneminde (1098-1144) Avrupa'dan bölgeye birçok hristiyan ailesi göç etmiş, Ruhâvî'nin annesi, babası ve dedesi de bu sırada gelip buraya yerleşmiştir. 539'da (1144) İmâdüddin Zengî, Urfa'yı fethedip Haçlı Kontluğu'nu ortadan kaldırınca müslümanlara esir düşen Ruhâvî'nin ailesi Har-

ran'da yaşayan Ebû'l-Fehm oğullarının kölesi durumuna gelmiş, ancak müslüman olduktan sonra âzat edilmiştir. Müslüman olunca Ruhâvî Abdülkâdir, babası Abdullâh, dedesi Abdurrahman ismini almış, annesi ise hristiyan olarak kalmıştır. Bu sırada üç dört yaşında olan Ruhâvî'nin annesinden ayrı kaldığı ve daha sonra onu sık sık ziyaret ettiği nakledilmektedir (İbnü'l-Müstevfî, I, 133).

Ruhâvî ilk öğrenimine Ruhâ'da başladı, ardından tahsil için Musul'a gitti. Yirmi yaşlarında iken hadis ilmine ilgi duydu ve bu sebeple seyahatlere çıktı. İsfahan, Herat, Hemedan, Merv, Nişâbur, Sicistan, Bağdat, Vâsrî, Basra, Musul, Dimaşk, İskenderiye ve Mısır başta olmak üzere İslâm dünyasının belli başlı merkezlerine uğrayarak devrin hadis otoritelerine ulaşmaya çalıştı. Kendilerinden hadis dinlediği hocaları arasında Hasan b. Abbas er-Rüstemî, Ebû Zür'a Tâhîr b. Muhammed el-Makdisî, Abdürrahîm b. Ali el-Haccî, İbn Sa'dûn el-Kurtubî, Ebû'l-Alâ el-Hemedânî, Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir, Ebû Tâhîr es-Silefî, Ebû Mûsâ el-Medîni ve Cemmâîlî gibi âlimler bulunmaktadır. Dimaşk'ta iken hocası Ebû'l-Kâsım İbn Asâkir'in *Târîhu medîneti Dimaşk*'ını istinsah etmiş ve eserin tamamını kendisine okumuştur (İbn Receb, II, 84). İskenderiye'de bir yandan Ebû Tâhîr es-Silefî'nin ders halkasında hadis dinlerken diğer yandan hocasının izniyle talebeye hadis okutması onun emsali arasında temayüz ettiğini göstermektedir. Ruhâvî'nin yetiştirdiği pek çok talebe arasında İbnü's-Salâh eş-Şehrezûrî, İbn Nukta, Zekiyyüddin Muhammed b. Yûsuf el-Birzâlî, Ebû İshak İbrâhîm b. Muhammed es-Sarîfînî, Ziyâeddin el-Makdisî, Yûsuf b. Halîl ed-Dimaşkî, Mecdüddin İbn Teymiyye, Ebû Zekerîyyâ İbnü's-Sayraffî, Abdullâh b. Mahmûd el-Mevsîlî ve İbn Hamdân sayılabilir.

Hayatının ilerleyen dönemlerinde Erbil'de oluşturduğu ders halkasında bir müddet hadis okutan Ruhâvî buradan Musul'a geçerek derslerine Muzafferîye Dârülhadisi'nde devam etti; ancak dârülhadisin yıktırılması üzerine ömrünün sonuna kadar yaşayacağı Harran'a gidip yerleşti. İlmî seyahatleri süresince derlediği ve bir kısmını kendi el yazısıyla istinsah ettiği zengin kütüphanesini evinin yanındaki caminin kütüphanesine bağışladı (Yâkût, III, 106). Ruhâvî Cemâziyelevvel 612'de (Eylül 1215) Harran'da vefat etti, cenaze namazını Fahreddin İbn Teymiyye kıldırdı ve Bâbülbekîr yakınında bir yere defnedildi. Onu yakından tanıyan ve biyografisini ya-

zan İbnü'l-Müstevfî, Harran ve civarını yönetmiş olan Kökbörî'nin kendisine itibar ettiğini ve zaman zaman ziyaretine gittiğini söyler (*Târîhu İrbil*, I, 133).

Kaynaklarda imam, hâfız, muhaddis, müverrih ve musannif gibi sıfatlarla anılan Ruhâvî çok hadis yazması ve hadis rivayetinde titiz davranmasıyla tanınmıştır. Hadis öğrenmek için yanına gelenlerin ancak uzun bir süre sonra usulüne intibak edebildikleri belirtilmektedir. Talebelerinden İbn Nukta onun âlim ve sâlih şahsiyeti yanında hadiste çetin bir kişi olduğunu, beraberinde uzun zaman bulunmayanların kendisinden faydalanamadığını ifade etmektedir. Yûsuf b. Halîl ed-Dimaşkî de onun güvenilir olduğunu, çok hadis dinlediğini, yaşadığı dönemde hadis ilminin zirvesine ulaştığını ve birçok eser kaleme aldığını söylemektedir. Ebû Şâme el-Makdisî ve Münzirî, Ruhâvî'nin dünyaya kıymet vermeyen zühd ve takvâ sahibi bir kişi olduğunu kaydetmektedir (İbn Receb, II, 84-85).

Eserleri. 1. *el-Erba'üne'l-büldâniyye (el-Erba'üne'l-mütebayinetü'l-esânîd, Erba'üne'l-büldâni'l-mütebayinetü'l-esânîd ve levâhikuhâ ve müte'allekâtühâ, Kitâbü'l-Erba'îne'l-mütebayinetü'l-isnâd ve'l-bilâd)*. Ruhâvî bu eserinde, uğradığı kırk beldede karşılaştığı ve kendilerinden hadis rivayet ettiği kırk hocasının kırk farklı hadisini kırk farklı senedle nakletmiş, senedlerdeki râvilerle hocaları hakkında bilgi vermiş, ayrıca hadislerin metni üzerinde değerlendirmelerde bulunmuştur. Daha önceleri bir benzerinin kaleme alınmadığı belirtilen eserin (Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 72; *Târîhu'l-İslâm*, s. 105) bir ve iki ciltlik nüshaları olduğu ve bazı kısımlarının günümüze ulaştığı zikredilmiştir (Kettânî, s. 197). 2. *el-Mâdih ve'l-memduh*. Şeyhülislâm Hâce Abdullah Herevî ile onu metheden ve onu methedenleri metheden âlimlerin hayatlarına dair bir eserdir. 3. *el-Ferâ'iz ve'l-hisâb*.

BİBLİYOGRAFYA :

Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân*, III, 106; İbnü'l-Müstevfî, *Târîhu İrbil* (nşr. Sâmî es-Sakkâr), Bağdad 1980, I, 131-133; İbnü's-Salâh, *'Ulûmü'l-hadis*, s. 204; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XXII, 71-75; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 611-620*, s. 104-106; a.mlf., *Tezkiretül-huffâz*, IV, 1387-1388; Safedî, *el-Vâfi*, XIX, 40-41; Ebû'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-nihâye* (nşr. Ali M. Muavvaz v.dğr.), Beyrut 1994, XIII, 75-76; İbn Receb, *ez-Zeyl 'alâ Ta-bakâti'l-Hanâbile*, Kahire 1372/1952-53 → Beyrut, ts. (Dârü'l-ma'rife), II, 82-86; *Hedîyyetü'l-ârifîn*, I, 596; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), IV, 40; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 197; *el-Kâmûsü'l-İslâmî*, II, 579-580.

HAYATİ YILMAZ